

Státní učitelský ústav (německý) Stříbro

1899 – 1942

Inventář

Číslo EL NAD: 439
Evidenční číslo pomůcky: 222

Obsah

Úvod.....	3
I. Vývoj původce archivního souboru.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního souboru.....	5
III. Archivní charakteristika archivního souboru.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního souboru.....	6
V. Záznam o uspořádání archivního souboru.....	6
Příloha č. 1 – Seznam použitých pramenů a literatury.....	7
Příloha č. 2 – Seznam použitých zkratk.....	8
Inventární seznam.....	9

Úvod

I. Vývoj původce archivního souboru

Počátek „Ústavu ke vzdělání učitelů (učitelek)“ byl položen zákonem č. 62/1869 Říšského zákoníku ze dne 14. května 1869 ve znění novely č. 53/1883 uvedeného zákoníku z 2. května 1883. V § 26 a 27 se stanovilo: „Učitelé a učitelky, jichž bude potřebí, vzdělávati se budou v ústavech učitelských podle pohlaví chovanců oddělených. Při každém takovém ústavě se zřídí za příčinou praktického vzdělání chovanců škola obecná, co škola cvičná a vzorná, Ústavům učitelským přidá se také pro navedení a cvičení se v pracích hospodářských kus země v příhodném položení a přiměřené velikosti.“

Výnosem Ministerstva školství a osvěty č. 18 509 ze dne 23. května 1919 pak byly zavedeny názvy „Učitelský ústav“ a „Ženský učitelský ústav“. Po všeobecném připuštění koedukace do učitelských ústavů v prvních letech samostatné Československé republiky se vyvinulo pojmenování „Mužský (ženský, koedukační) ústav učitelský“. Studium na učitelských ústavech bylo čtyřleté. Absolventům středních škol bylo umožněno složení doplňovací zkoušky na některých z ústavů. Do r. 1930 jejich studium probíhalo v rámci jednorozhodných abiturientských kurzů, od r. 1930 pak absolvováním tzv. pedagogických akademií. V r. 1933 existovalo na území ČSR 62 učitelských ústavů, z toho bylo jen 33 českých, ostatní náležely jednotlivým menšinám. Stříbrský ústav náležel mezi 10 německých, kterých bylo po českých a slovenských v republice nejvíce.

Učitelský ústav (K. k. Lehrerbildungsanstalt in Mies) ve Stříbře zahájil svou činnost na základě výnosu Ministerstva vyučování č. 22087 z 24. srpna 1899. Tento výnos dal na vědomí Vyhláškou ze dne 31. srpna 1899 starosta Hans Ritter von Streeruwitz a 16. září 1899 započala výuka. Město bylo pro zřízení školy vybráno zejména pro výhodnou polohu. Ústav byl totiž určen pro vzdělávání budoucích učitelů obecných a měšťanských škol i na území někdejších soudních okresů Stod, Město Touškov, Bezručice, Bečov, Teplá, Mariánské Lázně, Planá, Tachov, Přimda, Hostouň, Poběžovice, Horšovský Týn a Nýrsko.

Studium v prvním roce zahájilo celkem 20 žáků, kteří zpočátku docházeli do budovy obecné školy. Ve druhém školním roce 1900/01 ústav přesídlil do objektu někdejšího minoritského kláštera na náměstí. Čtyřletý učební cyklus byl naplněn ve školním roce 1902/03, kdy závěrečnou zkoušku absolvovalo 16 studentů. Ústav tehdy vykazoval i odpovídající personální obsazení (ředitel, 5 profesorů, učitel hudby, řídicí učitel a 3 učitelé cvičné čtyřleté chlapecké obecné školy, lékař vyučující somatologii a školní hygienu).

Stoupající zájem o studium vyvolal potřebu odpovídajícího zázemí, proto byla 4. listopadu 1901 zahájena výstavba nové školní budovy v ulici zvané tehdy Vilová nebo Nová čtvrť (nyní Benešova ul. čp. 508). Stříbrská městská obec poskytla stavební pozemek včetně plochy nezbytné pro zřízení pokusné zahrady, věnovala cihly a stavební materiál a přispěla i hotovými 80 000,- K. Celkové náklady představovaly 352 316,- K. Stavitelé Andreas Deimling ze Stříbra a Josef Erhardt z Plzně zahájili stavební práce 4. listopadu 1901.

Při příležitosti 55. výročí vlády císaře Františka Josefa I. pak 2. prosince 1903 došlo na slavnostní vysvěcení objektu. Ten se svým provedením řadil k nejmodernějším své doby. Kromě velkých a světlých tříd měl sportovní a kulturní zázemí, kapli a pokusnou zahradu. Raritou bylo vlastní acetylénové osvětlení, neboť město v té době ještě nebylo elektrifikováno. Prostorná škola umožňovala ročně přijímat 40 zájemců o studium, kteří pak nacházeli uplatnění v obecných a měšťanských školách v celém německy mluvícím

pohraničí. Zákonem z 28. června 1923 byla učitelskému ústavu stanovena povinnost výuky češtiny počínaje 1. třídou a kromě stěžejní pedagogiky bylo v osnovách mj. i stenografování. Studenti byli proslulí zejména vysokou úrovní teoretického i praktického hudebního vzdělání a o jejich jarní a podzimní koncerty i další vystoupení býval nevídaný zájem. Ke studiu se hlásili zájemci pocházející kromě Stříbra a širokého okolí také z rakouského území, Tarnopolu, Budapešti, V roce 1907/08 měl ústav nejvyšší počet žáků (174) v Čechách.

Po skončení 1. světové války byly v ústavu trvale uskutečňovány abiturientské kurzy a maturantům z jiných středních škol tak bylo umožněno získat pedagogickou kvalifikaci, která byla předpokladem pro přijetí za učitele obecné či měšťanské školy. Počet studentů měl vzestupnou tendenci, každoročně absolvovalo mezi 40 a 50 adepty učitelství.

Vznik Československé republiky znamenal posílení českého živlu v převážně německém Stříbře a tato skutečnost se rok po vzniku republiky odrazila i ve školské oblasti. Dne 14. září 1919 byla v budově ústavu otevřena třída české menšinové obecné školy.

Po 20 letech existence, ve školním roce 1919/20 se do té doby mužská škola proměnila v koedukovanou. Mezi 50 tehdejšími absolventy ústavu byly i 3 dívky, do této doby privatistky. Feminizace školství postupovala poměrně rychle, ve školním roce 1938/39 složilo závěrečnou zkoušku již 21 studentek z celkového počtu 46 absolventů.

V posledním předválečném roce byl zájem o studium tak velký, že došlo k otevření dvou tříd prvního ročníku a výuku zahájilo celkem 85 studentů.

Ve školním roce 1938/1939 se v části ústavu vedle studentů pedagogiky nakrátko usídlili příslušníci wehrmachtu, které vzápětí vystřídali na jeden školní rok studenti Německé obchodní akademie z Plzně. Na konci války pak celý ústav sloužil jako lazaret americké armády.

V průběhu existence byl ústav postupně označen názvy: v letech 1899-1918 C. k. Učitelský ústav (K. k. Lehrerbildungsanstalt), 1919-1931 Státní koedukační učitelský ústav (Staatslehrerbildungsanstalt mit Koedukation), 1931-1938 Státní německý koedukační učitelský ústav (Deutsche Staatslehrerbildungsanstalt mit Koedukation), 1938-1939 Sudetoněmecký státní učitelský ústav (Sudetendeutsche Staatslehrerbildungsanstalt), 1940-1945 Lehrerbildungsanstalt.

Školu řídili:

1899 – 1923	Dr. Georg Deschmann (od 1. října 1922 na zdravotní dovolené)
1922 – 1924	Wenzel Stibitz, pověřený vedením
1924 – 1930	Dr. Ernst Steinitz
1930	Johann Strobach, pověřený vedením
1930 – 1933	Otto Grundmann
1933 – 1934	Dr. Rudolf Langhammer
1934 – 1936	Otto Grundmann
1936 – 1939	Franz Woska
1939 – ?	Josef Aschenbrenner

Po skončení války v budově ústavu rok fungovala měšťanská škola, po ní Státní reálné gymnázium, od roku 1950 pak Státní reálné gymnázium a pedagogické gymnázium. Od r. 1957 objekt využívala Zemědělská mistrovská škola, poté od r. 1959 Střední zemědělsko-technická škola a od roku 1999 tu sídlí Střední odborná škola v současnosti vyučující obory agropodnikání, veřejnosprávní činnost a přírodovědné lyceum.

II. Vývoj a dějiny archivního souboru

Nařízením Ministerstva kultu a vyučování č. 6031 ze dne 31. 7. 1886 byl vydán Organizační statut učitelských ústavů, v němž bylo stanoveno v § 71 jaké úřední knihy a dokumenty musí škola vést, resp. ukládat.

Z bezmála 50leté činnosti učitelského ústavu bezesporu vzešla rozsáhlá písemná produkce, z níž se ovšem dochovalo pouhé torzo. O tom, jaký byl osud písemností po skončení války, neexistují žádné záznamy. Informačně hodnotné archiválie, výroční zprávy, které měly učitelské ústavy dle § 116 Organizačního nariadení povinnost vydat na konci každého školního roku tiskem, jsou dochovány pouze částečně. Zřejmě za 24 školních roků k jejich vytištění nedošlo a zůstává otázkou z jakého důvodu.

Malá část dokumentů, které nyní tvoří podstatnou část archivního souboru, se po válce ocitla v Městském archivu v Plzni. Odtud byly tyto zaslány v roce 1963 (čj. Arch-600/63 ze dne 16. října 1963) do Okresního archivu Tachov se sídlem ve Stříbře. Jednalo se o 5 katalogů ze školních let 1909/10, 1936/37-1940/1941 a maturitní protokoly ze školního roku 1941/1942. Přírůstek nebyl zaznamenán a zaevidování do JAF proběhlo až v roce 1974.

Kroniky ústavu byly archivu odevzdány dne 20. dubna 2007 Střední odbornou školou Stříbro, která od roku 1999 sídlí v budově někdejšího ústavu (číslo přírůstku: 17/2007).

Výroční zprávy školy z let 1904/05 a 1926/07-1938/39 se neznámo odkdy nacházely v archivu mimo jakoukoliv evidenci a do NAD byly zahrnuty v průběhu inventarizačních prací.

III. Archivní charakteristika archivního souboru

Do inventarizace byl zahrnut veškerý dochovaný materiál původce souboru, tj. kroniky za roky 1899-1941, torzo třídních katalogů z let 1909-1941, neúplná řada tištěných ročenek z let 1904/05, 1926/27-1938/39, maturitní protokol ze školního roku 1941/42 a pamětní spis k 25. výročí ústavu z roku 1924.

Na deskách třídního katalogu ze školního roku 1909/10 zůstal dochován štítek s inventárním číslem 472, což vypovídá o systematickém ukládání písemností, přinejmenším katalogů. Žádný spisový plán učitelského ústavu však není dochován a na ostatních archiváliích se signatury nenacházejí.

První díl kroniky ústavu z let 1899 – 1908 obsahuje 92 razítkem označených a zcela popsaných stran, druhý díl psaný mezi roky 1908 – 1926 je též zcela popsán, i když stránkování chybí a třetí díl vedený v průběhu školních roků 1926 – 1941 rovněž nemá strany značené a je popsán zhruba ze čtyř pětín.

V průběhu pořádání nebyly navrženy žádné písemnosti k vnitřní skartaci.

Archiválie jsou kategorie I a II.

Jazykem souboru je němčina.

Fyzický stav písemností je dobrý, jen první díl kroniky je vytržen z vazby.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního souboru

Archiválie souboru jsou dochovány v neúplnosti, proto mohou poskytnout pouze částečný obraz existence učitelského ústavu. Nejvýznamnější položkou jsou kroniky, které dokladují i období 1910-1926, pro které se jiné dokumenty nedochovaly, resp. roky 1939-1941, pro něž jinak poskytuje dílčí informace jen dochovaný maturitní protokol. Běžné zápisy v kronikách byly doplňovány fotografiemi, články z tisku, nechybějí parte, pozvánky apod. Záznamy však náhle končí bez udání důvodu 17. prosince 1941, takže pro poslední tři roky existence ústavu není k dispozici žádný dokument.

Ročenky byly sepisovány dle předpisů každoročně, nicméně v tištěné podobě byly v prvních letech vydávány nárazově, takže na titulní straně 30. výroční zprávy ze školního roku 1928/29 je v závorce připojeno, že je 6. tištěná. Z vytištěných zpráv chybějí v souboru 2. a 3. zpráva. S největší pravděpodobností se jedná o zprávy za školní roky 1924/25 a 1925/26, neboť od školního roku 1926/27 jsou již dochovány nepřetržitě.

Celý archivní soubor je badatelsky využitelným zdrojem informací ke studiu nejen regionální minulosti z řady úhlů pohledu. Kromě primárního vytěžení v rámci zpracování dějin školské problematiky může poskytnout údaje např. k národnostním, demografickým a dalším tématům.

V. Záznam o uspořádání archivního souboru a zpracování archivní pomůcky

Archiválie souboru Státní učitelství ústav (německý) Stříbro 1899-1942 uspořádaly a inventář vypracovaly Dana Bízová (inventární seznam) a PhDr. Markéta Novotná (úvod) v období od prosince 2006 do dubna 2007 ve Státním okresním archivu Tachov.

V Tachově, 20. prosince 2007

Dana Bízová, PhDr. Markéta Novotná

Příloha č. 1 – Seznam použitých pramenů a literatury

Bystrický V., Rubášová K.: Stříbro do roku 2000 aneb dějiny jednoho města, Stříbro 2000

Dechmann G.: Die k. k. Lehrerbildungsanstalt in Mies, zvl. otisk z Blätter für die österreichischen Lehrerbildungsanstalten, Stříbro 1904

Der Heimatkreis Mies, Land und Leute an Miesa und Radbusa, Dinkelsbühl 1962

Havelka F., Placht O.: Příručka školské a osvětové správy, Praha 1934

Jahresbericht der Handelsakademie in Mies über das Schuljahr 1938/1939, Stříbro 1939

Seznam národních škol a jejich učitelstva v Československé republice podle stavu ze dne 31. října 1933, Praha 1934

SOŠ Stříbro – 100. výročí středního školství, 40. výročí zemědělského školství, Stříbro 1999

Příloha č. 2 – Seznam použitých zkratk

C. k.	císařský(á,é) a královský(á,é)
ev. č.	evidenční
inv. č.	inventární číslo
JAF	jednotný archivní fond
K. k.	Kaiserlich(e) und königlich(e)
mj.	mimo jiné
NAD	národní archivní dědictví

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jednotka
Úřední knihy			
1	Kronika I. díl (Chronik der K. k. Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1899 – 1908	K 1
2	Kronika II. díl (Chronik der K. k. Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1908 – 1926	K 2
3	Kronika III. díl (Chronik der staatl. Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1926 – 1941	K 3
4	Třídní katalog 1. - 4. třída (Konferenz Katalog)	1909 – 1910	K 4
5	Třídní katalog 1. - 4. třída (Konferenz Katalog)	1936 – 1937	K 5
6	Třídní katalog 1. - 4. třída (Konferenz Katalog)	1937 – 1938	K 6
7	Třídní katalog 1.A, 1.B, 2., 3., 4. třída (Konferenz Katalog)	1938 – 1939	K 7
8	Třídní katalog 1., 2., 3. A, 3. B, 4. třída (Klassenkatalog)	1940 – 1941	K 8
9	Maturitní protokoly (Zeugnis der Reife für Volksschulen)	1941 – 1942	K 9
10	Výroční zpráva (I. Jahresbericht der k. k. Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1904 – 1905	K 10
11	Výroční zpráva (Jahresbericht der staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1926 – 1927	K 11
12	Výroční zpráva (Jahresbericht der staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1927 – 1928	K 12
13	Výroční zpráva (30. (6. gedruckter Jahresbericht der staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1928 – 1929	K 13
14	Výroční zpráva (Jahresbericht der staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1929 – 1930	K 14
15	Výroční zpráva (Jahresbericht der staatlichen Lehrerbildungsanstalt in Mies)	1930 – 1931	K 15
16	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1931 – 1932	K 16
17	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1932 – 1933	K 17

18	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1933 – 1934	K 18
19	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1934 – 1935	K 19
20	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1935 – 1936	K 20
21	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1936 – 1937	K 21
22	Výroční zpráva (Jahresbericht der deutschen Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1937 – 1938	K 22
23	Výroční zpráva (Jahresbericht der Sudetendeutschen Staats – Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Mies)	1938 – 1939	K 23
24	Pamětní tisk k 25. letům existence učitelského ústavu (Festschrift der Staats-Lehrerbildungsanstalt)	1924	K 24

Název archivu:	Státní okresní archiv Tachov
Název archivní pomůcky (archivního souboru):	Státní učitelský ústav (německý) Stříbro
Značka archivního souboru:	NSUÚ Stříbro
Časový rozsah:	1899 – 1942
Počet evidenčních jednotek:	24 úředních knih
Počet inventárních jednotek:	24
Rozsah bm:	0,23
Stav ke dni:	20. prosince 2007
Archivní soubor zpracovaly:	Dana Bízová, Markéta Novotná
Pomůcku sestavily:	Dana Bízová, Markéta Novotná
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	6
Pomůcku schválil:	Mgr. Jan Edl